

APOŠTOLSKÁ ČINNOST

DOMINIKÁNSKÉ PROVINCIE

SVATÉHO HYACINTA NA RUSI

1595 – 1650

P. Dr. JERONYM M. JURÁK O. P.

V P R A Z Ě 1 9 3 6

VYTISKLA ČESKOSLOVANSKÁ AKCIOVÁ TISKÁRNA V PRAZE

P. Hieronymus M. Jurák O. P. in his publici iuris facit partem suae theseos pro laurea in Pontificio Instituto Orientalium Studiorum de Urbe praesentatae a. D. 1934: »De fundatione et historia Provinciae S. Hyacinthi Ord. Praed. in Russia — AA. 1595—1653. Documenta inedita.« Partis secundae, caput secundum, Apostolatus in Provincia Russiae, Art. 1. et 2., pp. 131—165.

ÚVOD.

V tomto spisku podávám část své latinské práce »De fundatione et historia Provinciae S. Hyacinthi Ord. Praed. in Russia aa. 1595—1653« (Documenta inedita), kterou jsem roku 1934 předložil k dosažení doktorského titulu na Papežském institutu pro vědy východní (Pontificium Institutum Orientalium Studiorum) v Římě.

Spis o založení a dějinách dominikánské provincie sv. Hyacinta na Rusi v první polovině 17. století byl přijat velmi příznivě, neboť stále ještě postrádáme jak soustavného díla o dějinách katolické Církve u Slovanů, tak také o významu a působnosti katolických řeholních řádů na Rusi. Moje práce má býti — i když jen nepatrným — příspěvkem k této části církevních dějin, protože řád dominikánský svou více než sedmistyletou tradicí patří mezi nejstarší, které působily na Rusi.

V české úpravě podávám pouze nepatrnou část latinské práce. Zvolil jsem část o apoštolské činnosti provincie sv. Hyacinta na Rusi, protože jsem předpokládal, že by nejsnáze mohla zaujmout širší veřejnost. Není to podrobné vylíčení apoštolské činnosti ruských dominikánů z první poloviny 17. století, spíše jen náčrtek na základě zlomkovitých zpráv, jak je nacházíme v římských archívech. Upozorňuji také, že z nejzajímavějších dokumentů musil jsem v českém znění podat jen stručný výtah, protože ony dokumenty jsou příliš obsáhlé a uveřejnění původního znění bylo by přítěží pro spisek určený širším vrstvám.

Doufám, že i tyto zlomkovité zprávy o apoštolské činnosti dominikánů na Rusi v první polovině 17. století dostatečně ukáží, jak veliký význam měla pro katolickou Církev na Rusi ruská dominikánská provincie, která blahodárně působila až do poloviny 19. století, kdy byla carskými výnosy zrušena a činnost dominikánů na Rusi mnohdy až krutě potlačena. To nejkrásnější však by bylo, kdyby tyto řádky byly nástrojem milosti Boží a vzbudily v srdcích těch, k nimž se dostanou, touhu spolupracovat na obnovení dominikánských misí na Rusi, až Bůh tomu dovolí a bolševické pronásledování náboženství na Rusi přestane.

P. dr. Jeronym M. Jurák O. P.

V Praze 21. listopadu 1936.

I. VÝZNAM ŘÁDU DOMINIKÁNSKÉHO NA RUSI.

Unie břestská r. 1595, na níž osm pravoslavných biskupů podepsalo sjednocení s katolickou církví, patří k nejvýznačnějším událostem církevního života na slovanském východě. Diecése: kyjevská, vladimírská, lucká, plocká, chelmská, pinská, lvovská a přemyšlská, připojeny opět formálně k jednotě mystického těla Kristova pod viditelnou hlavou vždy živého Petra, římského Velekněze. Diecése lvovská a přemyšlská zůstaly proti všem nesnázím v jednotě až na naše časy; kyjevská v jednotě nevytrvala; ostatní zůstávaly v jednotě až do minulého století, kdy carskými dekrety, intrikami a násilím, r. 1839 a 1875, byla jejich jednota s římským Stolcem přervána. Blahodárné plody prvotního sjednocení nezahynuly, ale ukázaly se po převratě, kdy v krajích těchto diecézí v oblasti znovuzřízené Polsky mnohé desetitisíce duší se vrátily pod ochranu sv. Petra.¹⁾

Úspěch sjednocení břestského nebyl dílem nějakého snad příznivého okamžiku, nýbrž plodem staleté tiché práce katolických řeholních řádů mezi pravoslavnými obyvateli na východním okraji polského království, jež často překračovala i hranice království až za Dněpr na východ a na sever již od samého začátku křesťanství na Rusi. Sjednocení břestské bylo konečným požadavkem duchovní potřeby připravované apoštolátem katolických řeholních řádů a jen jako takové mohlo se uskutečnit i v době s přirozeného hlediska méně příhodné, kdy úpadek moci královské v Polsce nemohl sjednoceným zaručiti ani nejnutnější rovnoprávnosti a ochrany. Ba více: takto připravené sjednocení mohlo přestáti i v bouřlivých dobách ustavičných válek s Tatary a Turky a ve vyhlazovacím boji, který mu vypověděli vzbouření kozáci v polovině 17. století. Vydrželo jediné proto, že opět řeholní řády to byly, které věrně setrvaly na svém místě za všech bouří a svou mravní výší, kterou sta členů osvědčilo mučednickou smrtí, dodávaly ducha věřícím a posilovaly je ve věrnosti jednotě.

Beze sporu nutno zde přiznati první místo řádu bratří Kazatelů, jejichž apoštolská činnost mezi pravoslavnými na Rusi: Bílé, Červené i Černé, na Podolí, Volyni a Litvě, byla od počátku nejlépe organisována a řád dominikánský byl od počátku 13. století

¹⁾ Akta velehradského sjezdu 1927, str. 182 a násl.

na Rusi ze všech katolických řádů nejčetněji zastoupen a zároveň nejpopulárnější. Bohužel, dosud o této práci řádu dominikánského v souvislosti s břestským sjednocením nebylo téměř nic známo a psáno, i když tento řád, uvedený do Kyjeva sv. Hyacintem r. 1226, byl první, který se ze všech katolických řádů výlučněji věnoval práci mezi domácím obyvatelstvem.²⁾

V polovině 13. stol. se utvořila v dominikánském řádě misionářská »Společnost bratří putujících pro Krista mezi národy«. Tato pevně zakotvila též na Rusi a byla zde spravována svým vlastním velmistrovským zástupcem.³⁾ Vyvíjela velkou činnost mezi pravoslavnými a pohanskými Rusy a mezi Tatary.⁴⁾ Opěrnými body této misijní činnosti byly kláštery roztroušené po Rusi od západu až na východ: Lvov, Halič, Mosčíska, Podkamien, Luck, Kamenec Podolský, Kyjev, Smotryce, Červonogrod, Trebovl, Kolomya, Vladimír, Žitomír, Černigov, Vilno. Středisko bylo ve Lvově, nejvíce na západ a proto ze všech nejbezpečnější, kde byl též jakýsi seminář oné misijní družiny.

»Společnost bratří putujících« byla v doplňování svých řad téměř výhradně odkázána na příliv bratří ze západních provincií: Francie, Itálie, Čech a též z Polska. Když západní provincie byly morem v 15. století téměř vyhubeny, zmenšil se též počet »bratří putujících« a proto byly jejich konventy v Rusku na řádovém sněmu v Montpellier r. 1456 svěřeny dozoru polského provinciála; za posledního velmistra zástupce »Společnosti« — Jana Mogilnici — dostaly se r. 1519 v úplnou závislost na polské provincii. Ruským konventům však ono podřízení neprospělo, ježto polští provinciálové ony konventy stále více zanedbávali, soustřeďující všechny síly řádu v samotném Polsku.⁵⁾

ZALOŽENÍ PROVINCIE SV. HYACINTA NA RUSI.

Na konci 16. století vzrostl počet bratří »Rusínů« na 200, kteří, cítíce se více povoláni k práci na východě, usilovali o osamostatnění konventů, které považovali za své dědictví po »bratřích

²⁾ Jurák, Sv. Hyacint, Praha, 1930, str. 112—134; téhož článek: »Činnost dominikánského řádu v Rusku ve 13. století.« Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje, Olomouc, 1930.

³⁾ Pojem »Rus« nesmíme si při čtení tohoto pojednání tvořit podle nynějších hranic na mapě 20. století, nýbrž podle chápání doby, o níž píšeme. Ve 13. až 17. století pod názvem »Rus—Russia« byla zahrnována celá východní část polského království s Rusí Bílou, Černou, Červenou a Podolím a částí Litvy; dnes jsme naopak zvyklí vidět v názvu »Rus« část za Dněprem, která se v 16. a 17. století nazývala prostě »Moscowia«—»Moskálsko«.

⁴⁾ W. Abraham, Powstanie organizacyi kościoła lacińskiego na Rusi, Lwów 1904, str. 164 a násl. R. Loenertz O. P., Les Missions dominicaines en Orient et la Société des Frères pègrinantes pour le Christ, Archivum O. P., Roma 1934.

⁵⁾ S. Barącz, Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce, Lwów 1861, I, 265.

putujících«, ve vlastní provincii. Úkolem nové provincie »ruské« bylo: »— aby národům zapleteným v rozkol a stíženým bludem Mohamedovým, jako Rusínům, Litvanům, Moskovitům, Valachům, Skytům a Turkům« — byla hlásána víra Kristova.⁶⁾

Na prosby rusínských bratří vypravil se velmistr řádu, P. Hypolit M. Beccaria, na sever Evropy: od října r. 1593 až do března 1594 dlel v polské provincii. Z toho 1. až 16. února 1594 byl ve Lvově.

P. Hypolit M. Beccaria za svého 14denního pobytu ve Lvově »u Rusínů« poznal pravý význam a odůvodněnost jejich volání po zřízení samostatné provincie na Rusi. Dne 30. prosince 1595 oddělil ruské konventy od polské provincie a podřídil velmistrovu zástupci, vikáři, v osobě Mistra Antonína z Přemyšlu. Řádový všeobecný sněm, konaný r. 1596 ve Valencii ve Španělsku, ustavil samostatnou provincii na Rusi pod ochranou sv. Hyacinta. Nové provincii bylo přiděleno 21 klášterů.⁷⁾

P. Antonín z Přemyšlu jako provinciál ruské provincie obnovil ve všech jejích klášteřích přísnou kázeň, která byla ode všech bratří s radostí přijata. Ve všech konventech na Rusi nastal nový život: opuštěné domy byly obsazovány, sešlé opravovány. Kláštery byly většinou dřevěné a také kostely měly obyčejně jen podezdívku kamennou; ostatek býval ze dřeva. Činnost apoštolská po provedení sjednocení byla rušná. Radostný vzmach ruských dominikánů byl trochu zaražen, když na opětovné protesty polské provincie, která se nemohla smířiti se ztrátou tolika konventů, byl jim r. 1602 vzat titul provincie a většina konventů znovu přičleněna polské provincii. V Rusku zůstalo samostatných pouze 8 klášterů spojených v tak zvanou »Kongregaci ruskou«.⁸⁾ Avšak tento stav netrval dlouho a již r. 1612 všeobecný řádový sněm v Římě vrátil ruským bratřím opět titul i práva provincie a přidělil jí 17 klášterů.⁹⁾ Ruská provincie začala definitivně svou apoštolskou práci s těmito kláštery: ve Lvově, Kolomyi, Potoku, Busku, Smotryczu, Kyjevě, Mosciskách, Latyczově, Czartkově, Kamenci Podolském, Jezupolu, Baru, Szaravce, Toporově, Konstantinově, Lachovcích; kromě toho byl již postaven, ale neobydlený konvent ve Lvově s. Maří Magdaleny; první byl Božího Těla.

⁶⁾ Antonín z Přemyšlu ve svém informačním spise »Allegata historica« z roku 1598, určeném pro velmistra řádu; rukopis se nachází v gen. řádovém archivu v Římě, XIII, 509 b, f. 122.

⁷⁾ Chodykiewicz, De rebus gestis in Provincia Russiae Ordinis Praedicatorum Comentarius, Berdyczow 1780, str. 95; uvádí města, v nichž byly ony konventy: ve Lvově, Přemyšlu, Belzu, Mosciskách, Samboře, Lucku, Smigrodu, Kolomyi, Vlodimíru, Červonogrodu, Trebowli, Rodle, Hrubiesově, Kyjevě, Lancuté, Vilně, Kamenci Podol., Jazlově, Lublíně, Podkamienu, Smotryczu.

⁸⁾ Měla jen tyto kláštery: ve Lvově, Kamenci Podol., Kyjevě, Červonogrodu, Jazlově, Mosciskách, Kolomyi, Trebowlu.

⁹⁾ Gen. archiv, Monumenta Annal., kniha »L«, str. 272—273.

II. APOŠTOLSKÁ ČINNOST NA ZAČÁTKU 17. STOLETÍ.

Nejdůležitějšími a nejvydatnějšími prameny pro poznání misijní činnosti ruské provincie dominikánské jsou římské archivy: Vatikánský a posv. Kongregace šíření víry, Propagandy. Naše pojednání je vypracováno na základě studia, zvláště v těchto dvou nejdůležitějších římských archivech, neboť generální římský archiv řádový o apoštolské činnosti ruských dominikánů nemá téměř žádných dokumentů. O činnosti dominikánů v Rusku podle římských archivů dosud nikdo nepsal a vůbec všichni dosavadní dějepisci, jako: Okolski, Codykiewicz, Barącz, Wołyniak, malou, ba nepatrnou pozornost věnovali apoštolátu ruské provincie. V následujícím ukážeme apoštolskou činnost ruské provincie v první polovině 17. století.¹⁰⁾

DOMINIKÁNI A SJEDNOCENÍ BŘESTSKÉ.

Bohužel, o účasti ruských dominikánů při sjednávání břestského sjednocení nebylo možno naléztí podrobnějších zpráv ani v římských archivech. Příčinou toho jest, že právě v době, kdy břestské sjednocení bylo projednáváno, ruští bratři byli nejvíce zaměstnáni snahou dosíci své vlastní samosprávné provincie. Avšak tato shoda okolností nesmí se zdůrazňovat do té míry, že by dominikáni byli vůbec vyloučeni z jednání a zásluh o břestské sjednocení. Nutno mítí na zřeteli, že ruští dominikáni si byli plně vědomi významu řádu pro připravení, zvláště myšlenkového a duchovního prostředí pro sjednocení v dobách předcházejících a čím více se jednání o sjednocení stávalo skutečností, tím více usilovali o svou samosprávu, aby tím více mohli pracovat o dokonání a upevnění sjednocení mezi lidem. Bylo v tomto případě něco tak ryze dominikánského u ruských bratřích: napřed celá staletí tiše pracovali a pak, když se plody jejich práce měly okázale zjevit při slavnostním sjednocení, přenechávají to takřka druhým a sami zatím už připravují prostředí pro další těžší práci.

V přímém jednání o sjednocení v Břestě r. 1595 byl účasten

¹⁰⁾ V českém pojednání užíváme slova »ruský«, ačkoliv lépe by bylo psát »rusínský«, na základě úředního názvu »Provincia Russiae« — ruská. Bratři sami mluví o sobě jako o »Rusínech« — »Rutheni«.

ruský dominikán P. Michal z Moscísk, Mistr bohovědy. Ten — jak píše Bzovius¹¹⁾ — »jsa tehdy převorem v Lucku, ne nadarmo pracoval o vrácení Rusínů do lůna Církve . . . Navázav přátelství s Hypacem Pocijem, Cyrilem Terleckim, metropolitou Michalem, jednak soukromým přemlouváním, jednak učeně s nimi disputuje, mnoho vykonal, aby všichni biskupové Ruska spolu se svými svěřenými národy, oddělení odštěpením se po sněmu florentském, vrátili se k její jednotě. Po vzájemných poradách o obnovení jednoty na řečeném shromáždění na nátlak P. Michala rozhodli se vyslat poselství k Apoštolské Stolicy . . .« Historik Barącz praví,¹²⁾ že P. Michalovi byla svěřena k přezkoumání formule vyznání víry, kterou předložili ke sjednocení se hlásící biskupové.

Jest jisto, i když dosud neznáme podrobnějších zpráv, že P. Michal nebyl z dominikánů při přímém jednání o sjednocení sám. Velmistr řádu, P. Hypolit Beccaria, sám jevil velký zájem o sjednocení právě projednávané, když visitoval polskou provincii a nařídil všem bratřím, tehdy ještě jedné provincie polské, co nejpilněji pracovat na sjednocení.¹³⁾ Sjednocení biskupové, zvláště Hypac Pocij, používali rádi dominikánů pro upevnění sjednocení mezi lidem.¹⁴⁾

O misijní činnosti ruských bratří v letech 1596 až 1606 nevíme nic, co by nám osvětlilo jednotlivosti. P. Antonín z Přemyšlu poukazuje na to, že bratři prostí, ale zbožní, i když snad neučení, dosahují krásných výsledků v apoštolátě. Ve svém informačním spise, věnovaném velmistrovovi řádu r. 1598, praví výslovně:¹⁵⁾ »Ostatně: jméno kazatelské neukazuje se jen při nabubřelých disputacích a hádkách, neboť prosté a pravdivé poučení spojené se zbožným životem činí věci podivuhodné. A toto je třeba v Rusku, neboť slova nepomáhají. Skutečně v Jezupolu bratr docela obyčejného vzdělání za jeden rok získal velké úspěchy, jakých nemají učení, které ruský provinciál vysílá. Tak zbožnost zmůže všecko.«

VLIV POLITICKÝCH UDÁLOSTÍ NA MISIJNÍ ČINNOST NA RUSI.

Ruská provincie dominikánská vznikala v době politicky i nábožensky velmi bouřlivé. V polském království král neznamenal

¹¹⁾ Bzovius, Propago D. Hyacinthi, Venetiis, str. 21.

¹²⁾ Gener. archiv XIII, 495 A, Catalogus, str. 230; P. Michal zemřel 24. srpna 1599. Týž ve svém díle »Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce«, I, 260, uvádí citát z Siarczyński-ho, Obraz więku, I, 333 o P. Michalovi: »Na soborze brzeskim r. 1595, dla ułatwienia trudności, jako celny teolog znajdował się, i wiele się do požadanego skutku tego dzieła przykładał.«

¹³⁾ Gener. archiv, XIII, 459, Ordinationes, fol. I.

¹⁴⁾ C. Karalevskij, Le clergé occidental et l'apostolat dans Orient Asiatique et Gréco-slave, Paris 1923, str. 23.

¹⁵⁾ Allegata historica, fol. 98 v.

téměř nic; veškeru moc měla šlechta. Po sjednocení břestském rozdělila se šlechta na dva velké tábory: jedna část byla pro sjednocení a také přála provedení i politicko-občanských požadavků, jež ze sjednocení plynuly: hlas sjednocených biskupů v senátě atd.; druhá část, v níž v první řadě pravoslavní a protestantští šlechtici měli hlavní slovo, žádala, aby sjednocení bylo vůbec zrušeno a sjednoceným biskupům, aby byla vzata veškerá práva a zbavení úřadu. Tato, sjednocení odporující strana, byla na východě polského království velmi mocná. Jejím vůdcem byl kníže Konstantin Ostrožský, který neváhal dodávat svým požadavkům váhy též ozbrojenou mocí. Král Zigmund, tísněný na druhé straně též Tatary a vzbouřenými Kozáky, byl bezradný. Kromě toho potřeboval pomoci obojí šlechty, jak proti Turkům, tak také proti Rusům. Za takových okolností dílo sjednocení bylo skutečně dílem milosti Boží.

V carském Rusku byly poměry právě tak rozhárané a ještě více. Po smrti Ivana Hrozného (1584), nastoupil vládu jeho syn Theodor, naprosto slabých státnických vlastností, takže místo něho vládl jeho švagr, bojar Boris Godunov, který se po smrti Theodorově (1598) stal skutečným vládcem Ruska. S počátku se zdálo, že Rusko v něm opravdu našlo svého cara, ale později svou krutostí vzbudil mezi bojary odpor. Zmatek dostoupil vrcholu, když r. 1603 vystoupil v Polsku jinoch, vydávající se za druhého syna cara Ivana Hrozného, Dimitria, který měl býti roku 1591 v Uhliči na přání Borisovo zabit. Byl však zachráněn, když místo něho bylo zabito jiné dítě. Žil v úkrytu, až nyní vystoupil dobýti zpět trůnu, který mu po otci patřil. Polský král slíbil Dimitriovi pomoc. Dimitrij se stal katolíkem a v čele vojska vytáhl na konci roku 1604 do Ruska směrem k Moskvě. Téměř nikde nenarazil na odpor a ruské vojsko houfně přecházelo na jeho stranu. Boris Godunov 29. dubna 1605 náhle zemřel a 30. června carevič Dimitrij vtáhl slavně do Moskvy, kde 7. července byl korunován za cara Ruska. Avšak již r. 1606 v květnu vypukla palácová revoluce, jejímž vůdcem byl bojar Vasilij Šujskij a car Dimitrij byl zabit. Carem se stal Šujskij; vypukla občanská válka; povstal nový Lžidimitrij a ruský car povolal na pomoc Švédy. Král Zigmund viděl v tomto činu důkaz nepřátelství a táhl r. 1609 s vojskem na Rus. Roku 1610 byl Šujskij svržen a za cara zvolen polský králevič Vladislav. Moskva byla v rukou Poláků. Téhož roku byl druhý Lžidimitrij zabit a po odstranění třetího Lžidimitrije občanská ruská válka se změnila v národní boj proti Polákům. Poláci však neustoupili ani tehdy, když Rusové si zvolili nového cara v mladém Michalu Romanovi, r. 1613. — Král Zigmund a jeho syn Ladislav činili si nároky na moskevský trůn se zbraní v ruce až do r. 1617, kdy byl uzavřen mír a Poláci uznali Michala za ruského cara. Polsku zůstalo Smolensko a řada měst na severovýchodní hranici jako náhrada.

Je zřejmo, že za takových okolností apoštolská činnost ruských

bratří se nemohla klidně rozvíjet, když jejich území bylo nepřetržitým válečným jevištěm. Vojska proudící ze západu na východ a z východu na západ znemožňovala jakoukoliv soustavnou práci. Mnohé kláštery v té době lehly docela několikrát popelem. Někteří ruští bratří působili též jako vojenští kaplani.

Není divu, že z této pohnuté doby známe jen dva význačné ruské dominikány-misionáře; jsou to: P. Řehoř z Přemyšlu a P. Vincenc ze Lvova. První je znám zvláště obrácením knížete Jiřího Korybuta Wisznioweckého na katolictví; druhý obrácením knížete Romana Roziňského. Tato dvě obrácení mají v dějinách sjednocení velký význam, proto si jich všimneme blíže.

NÁVRAT KNÍŽETE J. K. WISZNIOWECKÉHO DO CÍRKVE KATOLICKÉ.

Kníže *Jiří Korybut Wiszniowecký* byl nejprve pravoslavný. Za jakých okolností se setkal s P. Řehořem, nevíme. R. 1606 vlivem P. Řehoře se stal katolíkem. Ruským dominikánům byl nesmírně nakloněn a velmi se zasazoval o to, aby jim byl vrácen titul provincie. Jeho obrácení bylo skutečně upřímné a jeho oddanost sv. Stolicy, jak dále uvidíme, byla opravdu dětinná. Rovněž v Římě byl význam obrácení knížete Wisznioweckého náležitě oceňován, neboť papežův kardinál-sekretář upozorňoval dne 29. září 1607 papežského nuncia v Polsku, že zbožnost knížete Wisznioweckého zasluhuje veškeré přízně a slibuje, že učiní všecko, aby byl kníže uspokojen.¹⁶⁾ To byl první úspěch P. Řehoře, který právě tehdy přišel do Říma jako vyslanec knížete, aby jeho jménem složil papeži hold a vyznání víry.

Před odchodem z Říma dostal P. Řehoř pro knížete od papeže Pavla V. zvláštní list. Datum listu jest 6. listopadu 1607. Papež odpovídá nejprve na list knížete a vyjadřuje své potěšení z jeho obrácení ke katolické církvi; chválí ho za to, že se nejen stará o svou vlastní spásu, nýbrž též o spásu druhých tím, že chce založit nový dominikánský konvent; nakonec knížeti uděluje výsadu přenosného oltáře.¹⁷⁾ Kromě toho poslal papež knížeti dary, mezi nimiž byl též obraz papežův.

Když se P. Řehoř dne 14. února 1608 vrátil ke knížeti na Brahýn, byl přivítán s nesmírnou radostí.¹⁸⁾ Kníže a jeho rodina měli největší radost z papežových dáreků. Svě radosti dal průchod v listu poslaném papeži hned druhého dne po návratu P. Řehoře. Praví v něm¹⁹⁾: »Nevím, zda jsem s náležitou poctou a nábožností přijal list a dary, které mi od Vaší Svatosti přinesl dominikán

¹⁶⁾ Vatikánský archiv, Nunz. Polonia, v. 173, fol. 203v: »... La pietà del Duca merita ogni favore, et io mi impiegarò volontieri in tutte le cose, che saranno die sua sodisfattione! ...«

¹⁷⁾ Theiner, *Vetera Monumenta*, Romae 1863, sv. 3, str. 484.

¹⁸⁾ Vat. arch., Borghese, serie 3, v. 12c, fol. 69.

¹⁹⁾ Tamtéž, fol. 63—64.

P. Řehoř. Bázeň s jáсотem, radost s ostychem ve mně zápasily. Celý ten den jsem učinil a prožil jako slavný. Srdce mé a tělo mé, moje nejmilejší choť, nejuctivější dcera Vaší Svatosti, celý dům můj a lid můj, moje paláce a v nich zvučící nástroje a zvonící číše, to vše jásalo vstříc Zástupci Božímu, mému Otci, vůdci a pořadateli mé spásy. A zdálo se mi, že podoba patřící na mne s obrazu Vaší Svatosti mne přijímá otcovským objetím, a když byla čtena slova Vašeho posvátného listu, zdálo se mi, že mne zve na hody. Ó, jak šťastná jest moje rodina, které se dostalo takového světla! Toužím, nejblahoslavenější Otče, abych s požehnáním a modlitbami Vaší Svatosti mohl svému národu býti vůdcem k tomuto pravému světlu. Proto jsem velkou láskou přilnul k Otcům dominikánům, Rusínům, našim, pravím, kteří toto světlo našemu lidu horlivě ukazují . . .«

Kníže při té příležitosti pozval své přátele a z radosti nad významáním, jehož se mu od papeže dostalo, vystrojil několika-denní hostinu. P. Řehoř o tom píše o měsíc později, 18. března 1608 papeži²⁰⁾: »Šťastnými vyhlídkami provázen odešel jsem z Říma a 14. února dorazil jsem na Brahýn, panství knížete Wisznioweckého nedaleko Moskalů. Nedovedu vyjádřit, s jakou laskavostí jsem byl přijat, zvláště když jsem knížeti odevzdal list a dary Vaší Svatosti. A ježto Vaše Svatost jej obdařila svým požehnáním, neslýchaným v těch krajích, přijal je s velkou pokorou a uctivostí v přítomnosti velkého počtu šlechticů a několik dnů tuto událost oslavoval . . .«

Na tom všem však neměl kníže dosti. Ještě 2. června 1608 znovu děkoval papeži za jeho požehnání, jímž, jak se mu zdá, celý jeho dům »dostal novou tvářnost«. ²¹⁾ Mezi papežem a knížetem došlo ještě několikrát k výměně listů a darů, jak dokazuje list knížete z 24. března 1610²²⁾ a obnovení výsady přenosného oltáře, již mu papež udělil 7. srpna téhož roku.²³⁾ — Pak pro toto údobí zprávy o něm v římských archivech mizejí.

NÁVRAT KNÍŽETE R. ROZIŇSKÉHO DO CÍRKVE KATOLICKÉ.

Obrácení knížete *Romana Roziňského* bylo druhým nejpozoruhodnějším apoštolským úspěchem ruských dominikánů na začátku jejich samostatnosti. Stalo se na konci roku 1607 a snad za jisté spoluúčasti knížete Wisznioweckého; tak aspoň můžeme usuzovati z jeho listu poslaného papeži 15. února 1608, v němž, přimlouvaje se za ruské dominikány, praví²⁴⁾:

²⁰⁾ Tamtéž, fol. 69r.

²¹⁾ Nunz. Polonia, 37A, fol. 23.

²²⁾ Tamtéž, fol. 298.

²³⁾ Nunz. Polonia, v. 174, fol. 125.

²⁴⁾ Archiv Vatik., Borghese, III, 12a, fol. 63r.

»Neboť před dvěma měsíci kníže Roziński, dříve než šel na pomoc moskevskému princí Demetriovi, jejich (totiž dominikánů) značnou námahou a od Boha osvícen, tebe za svého Otce a Učitele přísežně uznal a rozkol zavrhl.«

Kníže Roman Roziński ve svém listě papeži z 22. února 1608 popisuje své obrácení a praví, že z dominikánů to byl P. Vincenc ze Lvova, jenž měl na jeho obrácení největší účast²⁵⁾: »Když jsem již po několik let vězel v duchovní úzkosti a neměl jsem příležitosti setkati se s nějakým učeným duchovním, který by mi pomohl při mém obrácení a vstupu do lůna svaté Matky Církve Římské a Apoštolské a který by zároveň měl k tomu potřebnou pravomoc, konečně z milostivého smilování toho, jenž nechce smrti hříšníka, nýbrž aby se obrátil a živ byl, jako anděl z nebe poslaný ke mně, rozechvělému na duši a spoutanému okovy hříchů a úpí-címu v temném žaláři nevědomosti a nevěry, přišel ke mně P. Vincenc ze Lvova z řádu bratří Kazatelů, plodný kazatel a starostlivý ve vzdělávání vinice Páně. Za několik hodin společné rozmluvy s pomocí milosrdného Boha z mého srdce vyrval všechny bludy, pověry, pochybnosti drásající a tížící mé srdce a tak mne uklidnil a uspokojil, že jsem nemohl pak nic jiného chtíti, leč uznati tě co nejvěrněji za nejvyššího Pastýře, zástupce Ježíše Krista a řádného nástupce apoštolů Petra a Pavla a prohlásiti se podrobeným moci a požehnání Svaté Apoštolské Stolice.« — Pak se omlouvá, že nemohl dříve svou poddanost papeži projeviti ani písmem, protože byl velmi zaměstnán výpravou proti Moskalům. Doporučuje přízni papežově P. Vincence a prosí, aby mu byla Svatou Stolicí dána pravomoc zakládati nové konventy — »na každém místě polského království a ve velkovévodstvích Litvy, Rusi a Moskálka, v nichž jsou pouze chrámy rozkolných Rusínů«.

P. Vincenc jako vyslanec knížecí využil svého pobytu v Římě též k tomu, aby si získal výsadu přenosného oltáře a právo zřizovati bratrstva posv. růžence, Jména Božího, nejsv. Svátosti, nejsv. Trojice a sv. Anny — »kdekoliv by toho zbožnost lidu vyžadovala.«²⁶⁾

*

Pozoruhodná pro činnost ruských dominikánů jest jejich žádost, o níž se dovídáme z listu kardinála Valentiho nunciovi v Polsku²⁷⁾ z 6. listopadu 1610, aby jim bylo dovoleno v městech jejich provincie udělovati svaté svátosti pouze s dovolením řádových představených bez nutnosti dovolení diecésních biskupů. — Nuncius měl podati své vyjádření. Konečně 13. února 1611 bylo též rozhodnutí v této věci ponecháno na vůli nuncia, aby učinil, jak za vhodné uzná, aby se diecésní biskupové neurazili.²⁸⁾

²⁵⁾ Tamže, fol. 76r—77v.

²⁶⁾ Tamže, fol. 61v.

²⁷⁾ Arch. Vatik., Nunziatura, Polonia, tom. 174, fol. 140v.

²⁸⁾ Tamže, fol. 158v.

Tyto zlomky zpráv o apoštolské činnosti ruských dominikánů na počátku jejich samostatnosti, zvláště na poli sjednocení dostatečně ukazují, že právem r. 1612 mohli o sobě ruští bratři prohlásit papeži²⁹⁾: »— neustále přivádíme Apoštolské Stolicí nejen prostý lid, nýbrž i muže význačné.«

²⁹⁾ Borghese, III, tom. 12c, fol. 71v.

III. RUSKÁ PROVINCE A KONGREGACE ŠÍŘENÍ VÍRY.

O apoštolské činnosti ruských dominikánů nemáme v římských archivech po celé jedno desetiletí, až do roku 1622, podrobnějších zpráv. To však neznamena, že by v té době své apoštolské povolání zanedbávali. Arcibiskup hnězdenský, podáváje do Říma zprávu o stavu Církve katolické na východním okraji polského království, zmiňuje se o dominikánech jako o nejvíce zaměstnaných prací na obrácení rusínských rozkolníků.¹⁾ Podobně i ruský metropolita Josef Vilamin ve své zprávě o stavu rusínských záležitostí, z roku 1624, praví, že jesuité, dominikáni a františkáni jsou »nejvíce v tomto království péči o duše oddáni.«²⁾ Tyto zprávy nezabíhají do podrobností a proto jejich svědectví má značnou důležitost.

Jakmile byla roku 1622 v Římě zřízena samostatná Kongregace šíření víry (Propaganda), vzrůstá též počet přímých zpráv o úspěšné a rozsáhlé činnosti ruských dominikánů. Mezi nimi máme též značný počet podrobných relací, v nichž nescházejí ani seznamy nově obrácených význačných osob, a někdy i počet dosažených konversí.

PODMÍNKY APOŠTOLÁTU NA RUSI.

Předně si musíme uvědomit, že apoštolská činnost mezi rozkolníky byla velmi obtížná a všeobecně se říkalo, že je těžší než mezi luterány a kalvíny. Rozkolníci planuli přímo nenávistí proti katolickému kněžstvu a na setkání s katolickým knězem plivali na zem³⁾ atd. — Následkem toho se nemohlo počítat s nějakým nápadným počtem obrácení.

¹⁾ Archiv Propagandy, Scrittura rif., tom. 337, fol. 80v: »Schismatici Rutheni summa pertinacia Graecos ritus retinent, et Constantinopolitanae Sedi adhaerent: tametsi et Serenissimus Rex plurimum in eo laboret, ut eos ad unionem, Sanctaeque matris Ecclesiae gremium reducat ac ni eo Christianae caritati vocationique suae consentaneam operam navent alii Religiosi tum maxime Dominicani...«

²⁾ Tamže, fol. 196v.

³⁾ Tamže, fol. 88r: »Non si può finir d'exprimere quanto acremente li Schismatici plebei odiino li Latini, e passa la cosa tant' oltra, che nel vedere un Sacerdote latino, sputano in terra per il opprobrio, et per l'orrore, che ne hanno, da che nasce, che non se ne uniscono molti, e se incontrano maggior difficoltà nella loro conversione, che de Luterani, e Calvinisti...« Relace nunciava (?) z roku 1622.

Na druhé straně dominikáni měli tu výhodu, že byli ze všech katolických řeholníků na Rusi nejznámější a u lidí — i rozkolníků — nejoblíbenější. Na Rusi byla velmi živá památka na sv. Hyacinta, takže rozkolníci, Tataři i Kozáci, nazývali prostě dominikány »Jackovci« (Hyacintovými). Tato obliba dominikánů u lidu bývala všeobecně též důvodem, že šlechtici zakládali jim stále nové kláštery a dominikáni byli považováni za »nejschopnější ze všech řádů pro obrácení Tatarů, pohanů a rozkolníků«.⁴)

Dominikáni velmi získávali přízeň u Rusínů, Kozáků a j., též svým přísným způsobem života, založeným na mnišských zvyklostech: společná modlitba v kůru, posty atd. — Je to zřejmé z případu, jež vypravuje P. Felician, Rusín, ve svém spise »Palmes Hiacynthinus«, věnovaném asi roku 1639 velmistrovovi. Událost se týká konventu v Kyjevě⁵): »Jednou o půlnoci šli opilí Kozáci vedle konventu a slyšeli, že Otcové se modlí jitřní. Ihned se celá obávaná tlupa vrhla na bránu kostela a s křikem se dožadovala vstupu, vyhrožujíc, že když nebude otevřeno dobrovolně, že si vynutí vstup násilím. Když však uviděli, že všichni se modlí, v pokoji celá tlupa odešla. Napadla jim však otázka, zda také jejich pop, tak totiž nazývají své kněze, zpívá jitřní jako kněží Jackovi, tak totiž nás nazývají. Jdou k jeho kostelu, naslouchají a nic neslyší. Násilím vnikají do jeho domu, a ejhle, nacházejí popa na loži spícího se svou manželkou. Užaslí nad jeho nedbalostí v modlitbě, klacky jej poučili a vyhnali z domu. Sebrali vola a větší část zařízení a vrátili se ke konventu a všechno věnovali bratřím za zpívané Matutinum« (jitřní).

Dominikáni poznávali, že na tvrdost mravů lidu nemalý vliv má nemilosrdné zacházení s poddanými a dělníky na statečích jak šlechty světské, tak i duchovní. Proto sami se snažili bídu lidu zmírnit aspoň na svých statečích, nehledíce při tom na to, zda jejich poddaní jsou katolíci či rozkolníci. Tím dosáhli, že právě laskavostí jejich přemožení všichni poddaní rozkolní Rusíni se s celými rodinami sjednotili s Církví katolickou.⁶)

⁴) Okolski, *Russia florida*, 169: »Nullos alterius Ordinis aptiores fore ad Tartoros et paganos, schismaticosque, ad fidem christianam, vel unitatem catholicae religionis, et cultus adducendos: cum enim religiosi omnes hisce infidelibus sint invisí, solum nostros, quos Hyacinthinos vocant, benevolentiae et reverentiae argumentis prosequuntur.«

⁵) Gen. archiv O. P., Mon. Annal., »N«, p. 107.

⁶) Archiv Prop., Scritture rif., tom. 337, fol. 88v: »Operarii che per guadagnare il vitto, son costretti a coltivare li terreni; onde quando si accarezzassero con souvenir loro, e sollevarli delle necessità, nelle quali vivono, non persiterebbono, come fanno, nella loro antica pertinacia, e durezza... Li vescovi Latini, delli quali ve ne sono molti, che son Padroni assoluti delle Ville intiere habitate da Rutheni Schismatici, potriano commodamente ridurli all' Unione con liberar li ministri delle sopradette calamità; il che quanto sia riuscibile, non si può comprobar meglio, che con l'esempio delli Padri Domenicani, li quali in una lor Villa vicina alla Città di Leopoli hanno col sudetto mezo operato, che li ministri con tutti gli altri s'uniscano...« Z r. 1622.

NAŘÍZENÍ PROPAGANDY O DOMINIKÁNSKÝCH MISIÍCH NA RUSI ROKU 1623.

Kongregace Propagandy s velkým zájmem sledovala apoštolskou činnost ruských dominikánů. Přála si, aby byla náležitě informována jak o stavu celé provincie, tak jednotlivých konventů a o náboženských poměrech mezi lidem. Ruští bratři často se utíkali ke kongregaci Propagandy s žádostmi o různé výsady, jež jim měly usnadnit apoštolskou práci. Dne 10. března 1623 jednalo se ve všeobecném sezení Propagandy o možnostech apoštolátu pro řeholníky království polského, jak je kongregaci předložil polský nunci⁷⁾. O dominikánech ruské provincie bylo rozhodnuto: 1. ruskému provinciálovi budiž nařízeno, aby v konventech Lvovském, kameneckém a kyjevském byli do řádu přijímáni jen ti, kteří učiní slib pro misie nebo aspoň touží býti misionáři; 2. ti, kteří byli přijati v oněch konventech, ale odmítají jíti do misii, ačkoliv jsou pro ně schopní, nesmějí vykonávati kněžských úkonů a mají býti zbaveni všech hodností v řádě; 3. aby v těchto konventech vedle jiných jazyků bylo všeobecně zavedeno užívání jazyka rusínského a moskálského («*Ruthenicae et Moscoviticae usus omnino introducatur*»); 4. v těch konventech ať se obzvláště podává theologie pozitivní o kontroversích, t. j. o roznostech mezi naukou katolickou a nekatolickou, ne však scholastická; 5. aby schopní bratři byli posíláni na cizozemská studia, buď do Italie nebo do Německa.

Těmito nařízeními Propagandy byl dán ideový základ pro organizaci dominikánských misii na Rusi. Že těchto nařízení bylo posloucháno, vidíme třeba z toho, že — jak se mi podařilo zjistit — po tomto nařízení jen do r. 1652 studovalo v cizině 73 ruských bratří, z nich naprostá většina v Italii. Ve skutečnosti však jich bylo ještě více, protože řada generálových regist z té doby v generálním archivu v Římě schází. Měla tedy ruská provincie misionáře nejen nadšené, ale také odborně vzdělané. Vlastní organizace misii v ruské provincii byla provedena roku 1626 od P. Jana Damascena Sokolowského⁸⁾, tehdy provinciála. Ve všech třiceti dominikánských konventech na Rusi byli jmenováni dva bratři jakožto misionáři Propagandy s rozsáhlými výsadami. P. Damascenus byl jmenován »prefektem, ředitelem a hlavou misii rusínských«. Výsady udílené misionářům týkaly se udělování svatých svátostí a odpustků.⁹⁾

Výsady udělené dominikánským misionářům na Rusi za P. Damascena brzy apoštolské horlivosti bratří nestačily. Dne 21. března 1629 předložil kongregaci Propagandy generální vikář ruské pro-

⁷⁾ Archiv Propagandy, Acta, tom. 3; Scrittura rif., tom. 357, fol. 79—82.

⁸⁾ O P. Janu Damascenovi viz zvláštní pojednání v čas. »Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje«, 1936. O P. Damascenovi jako organisátoru dominikánských misii na Rusi, č. 3, str. 98 a násl.

⁹⁾ Text v Apoštolátu sv. C. a M. na uvedeném místě.

vincie P. Celestin Deszpot novou žádost o další výsady. Zastupoval ho tehdy v Římě P. Marian Krepicenski, definitor na všeobecném řádovém sněmu v Římě. V listě pro tajemníka Propagandy Msgre Františka Ingoli nejprve děkuje za dosavadní výsady a praví¹⁰⁾: »... Mnoho pro mne (Vaše Excellence) učinila, za to nyní děkuji. Ať učiní nyní ještě více. My konáme svou povinnost. Víru, kde nebyla, zaséváme. Modloslužbu, jež se velmi rozlézala, vykořeňujeme. Evangelium, kde nebylo slýcháno, hlásáme. Úctu Boží velebnosti v široširých severských končinách, nikdy snad dosud spatřenou, šíříme. Račiž tedy býti u posvátné kongregace přimluvčím za ty, kteří pracují pro slávu jména Ježíšova, nám pomáhej, uděl prostředky, přispěj unaveným, výsady rozmnož...« Žádány byly zvláště výsady vztahující se na styk s bludaři a rozkolníky, dispense od církevních trestů a manželských překážek, od případů vyhrazených, výsadu přenosného oltáře, vynětí z pravomoci biskupů atd. — P. Marian sám připojil žádost, aby latinskému arcibiskupu lvovskému byla dána pravomoc rozhřešovat od herese a možnost tu pravomoc postupovati bratřím ruské provincie — »protože mnozí zůstávají bludaři jedině proto, že se stydí jíti si pro rozhřešení k biskupům a prelátům«¹¹⁾).

MISIE ZA MISTRA JANA DAMASCENA.

Kongregace Propagandy ve svém generálním sezení dne 14. února 1633 byla velmi zaměstnána ruskými dominikány, neboť se o nich jednalo v osmi důležitých záležitostech.¹²⁾ Prvním předmětem jednání byla obsáhlá zpráva P. Jana Damascena o stavu ruské provincie a náboženských poměrech v jejím území vůbec.¹³⁾ — Druhým žádost o znovu potvrzení přivtělení koscejovské fary ke lvovskému konventu, neboť původní doklad přivtělení se ztratil.¹⁴⁾; záležitost postoupena nunciovi ku přímému vyřízení. — Třetím žádost P. Damascena o zřízení inkvisice na Rusi.¹⁵⁾ — Čtvrtým o nesnázích konventu kleckého s jistým světským knězem.¹⁶⁾; záležitost svěřena biskupu vilenskému k vyřízení. — Pátým o výsadě přenosného oltáře pro bratry ruské provincie, kteří — »na Bílé Rusi, v Seversku, u samých hranic Moskálska a směrem na východ

¹⁰⁾ Archiv Prop., Scritture rif., tom. 57, fol. 156.

¹¹⁾ Tamže, Acta, tom. 6, fol. 325.

¹²⁾ Archiv Prop., Acta, tom. 8, fol. 184—185.

¹³⁾ Tamže, Scritture rif., tom. 336, fol. 436—441v; byla adresována: »Eminentissimis et Reverendissimis DD. Cardinalibus S. Congregationis de Propaganda fide«; — druhá téhož znění nachází se v tomtéž svazku fol. 397—402v adresována: »Ill.mo ac Rev.mo DD. Secretario Propagandae fidei.«

¹⁴⁾ Tamže, Scrit. rif., Memoriali, tom. 393, fol. 367.

¹⁵⁾ O návrhu P. Damascena na zřízení inkvisice na Rusi jest obšírněji pojednáno v čas. »Apoštolát sv. C. a M.«, 1936, str. 100 násl.

¹⁶⁾ Archiv Prop. Scrit. rif., tom. 393, fol. 368; tamže, Lettere volgari, tom. 13, fol. 19, kde kongregace dne 19. února 1633 psala arcibiskupu lvovskému o této záležitosti ve prospěch dominikánů.

ve chřtánech Tatarů a moldavské části říše turecké« — jsou posíláni k získávání duší¹⁷⁾; tutéž výsadu jim papež udělil téhož dne.¹⁸⁾ — Šestým o pravomoci pro misionáře ruských konventů¹⁹⁾; žádost postoupena kongregaci Officia. — Sedmým o potvrzení přivtělení jazlovecké fary ke konventu v témže městě²⁰⁾; záležitost postoupena kongregaci koncilu. — Osmým o žádosti, aby posv. kongregace záležitost konventu murachwenského s kyjevským palatinem, jenž jeho založení chtěl násilně překazit, svěřila biskupu kameneckému²¹⁾; byl dán souhlas podle přání.

Pro nás nejzajímavější jest zpráva P. Jana Damascena o stavu ruské provincie, neboť jsou v ní obsaženy vysvětlivky dokumentární ceny pro některé z dalších bodů, zvláště v záležitostech kláštera v Kleku, Murachvě, Jazlowě a Lvově. Tato relace zasluhuje, aby byla uveřejněna; bohužel, zde tak pro nedostatek místa učiniti nemůžeme. Zpráva podává dokonalý obraz poměrů církevních a náboženských v oblasti nejvýznačnějších působišť dominikánů na Rusi. Uvádí počet katolíků a nekatolíků v oněch oblastech a mnohdy též počet obrácení, jichž tam bylo působením dominikánů dosaženo. Nezapomíná ani poukázati na obtíže, s nimiž musejí misionáři zápasit, jako množství čarodějnic, nenávisť bludařů a rozkolníků, k vůli nimž se má misionářům dostati zase větších výsad k usnadnění apoštolské práce aspoň se strany kongregace. P. Jan Damascenus žádá, aby v jednotlivých konventech na Rusi byly zavedeny přednášky o rozporech, jež jsou mezi katolickou Církví a pravoslavním, k nimž by měli býti zváni též pravoslavní duchovní — »cum invitatione presbyterorum Moschovitarum suavi ac iucunda«. — U některých konventů udává, jak už jsme řekli, počet dosažených obrácení; tak na příklad praví, že ve Šklowě v letech 1620 až 1632 působením dominikánů na 2000 rozkolníků a bludařů bylo obráceno na katolickou víru; v Murachvě v jubilejním roce 3200 lidí přistoupilo k sv. zpovědi, z nichž někteří čtyřicet let nebyli u zpovědi, jedni byli bez křtu do 20 nebo 30 let, druzí zase se vraceli po odpadu znovu do Církve; v Kamenci roku 1622 bylo přijato do Církve 15 Arménů; v Kyjevě několik rozkolných řeholnic sjednotilo se s Církví katolickou; v Jazlowici »Otcové dominikáni vyčistili víru kalvínskou . . .« — Ruskou provincii nazývá provincií svatého Hyacinta a udává počet jejích konventů 37 a bratří 380. Kromě toho byly v ruské provincii též dva kláštery sester dominikánek.²²⁾

Trochu je nápadné, že, ačkoliv v té době byl provinciálem ruské

¹⁷⁾ Tamže, Memoriali, tom. 393, fol. 369.

¹⁸⁾ Tamže, Acta, tom. 8, fol. 185; Chodykiewicz, De rebus gestis, na str. 79 uveřejnil text příslušného Breve s datem 17. března 1633.

¹⁹⁾ Tamže, Memoriali, tom. 393, fol. 370.

²⁰⁾ Tamže, fol. 376; viz též zlomek o založení konventu v Murachvě ve Scrittura rit., tom. 338, fol. 507.

²¹⁾ Tamže, Memoriali, tom. 393, fol. 375.

²²⁾ Tamže, Memoriali, tom. 393, fol. 298.

provincie P. Fabian Maliszowski, přece všechno jednání s kongregací Propagandy vedl Lvovský převor — P. Jan Damascenus. Snad to bylo pro jeho zvláště přátelský poměr k tajemníku Propagandy, Msgr Františku Ingoli. Na přání P. Damascena poslala dne 23. dubna roku 1633 kongregace Propagandy povzbuzující list ruským dominikánům, v němž je chváli za dosavadní práci a vyzývá k další horlivosti, aby se víra katolická rozšířila i v moskevském knížectví.²³⁾

ŽEŇ DUŠÍ.

Nadšení ruských dominikánů, s kterým chtěli získati pro Krista širé kraje na východě, stavěly se v cestu neustálé boje, jimiž byl východní okraj polského království neustále v této době zmítán. Byla to jednak neustálá povstání Kozáků, vpády Turků a také časté nepokoje, vyvolávané pravoslavnými a jinými nekatolíky, jejichž pomoci král potřeboval v boji proti Moskvě a proto proti nim účinněji nezakročoval. Stalo-li se za takových vpádů, že byl některý dominikán jen zajat, mohl mluvit o štěstí. Častokrát stálo to mnohého život, jak uvidíme později. V případě zajetí bylo nutno vyjednávat s vůdcem hordy a sháněti za zajatého výkupné. Takový případ známe z listu ruského provinciála ze dne 31. července roku 1633, v němž se generálovi řádu líčí jeden takový vpád Tatarů, za něhož byl zajat P. Isayas Lvovský²⁴⁾ dne 26. června téhož roku.

²³⁾ Arch. Prop., Lettere Volgari, v. 13, ff. 40v—41: »Al Provinciale de Domenicani di Russia. Dal Padre Priore di Leopoli essendo stata pienamente ragguagliata questa Sacra Congregatione de notabili (f. 41) progressi; che cotesti Padri della Provincia di Russia hanno fatto in coteste parti in beneficio della sua Religione, e propagatione della Santa Fede Cattolica, questi miei Eminentissimi Signori, sicome se ne sono grandemente rallegrati et hanno commandata sovramodo la loro sollecitudine, e diligenza, cosi essortano vivamente V. R., e gli stessi Padri a proseguir colla dottrina buon esempio, e virtuose operationi nell'esplicatione della medesima loro Religione, e dilatazione della stessa fede Cattolica, e ciò non solo nelle Russie, ove già sono introdotti con tanti conventi; ma ancora nel Gran Ducato di Moscovia, per la salute spirituale della quale la Stessa Sacra Congregatione stando con molta sollecitudine, prega V. R., e li suoi Padri a far particolare riflessione a mezzi, che si potrebbono tenere per penetrar et aprir la porta alla Cattolica religione in quei vasti paesi. Che etc . . . Roma, 23 Aprile 1633.« — Rozhodnutí ku poslání listu bylo učiněno v sezení kongregace Propagandy již 12. dubna 1633, Acta, tom. 8, fol. 213v: »... ad eandem Religionem ampliandam et ad fidem Catholicam propagandam etiam in amplissimo Moscoviae Regno.«

²⁴⁾ Archiv Prop., Scritture rif., tom. 336, fol. 269r: »Non ita pridem die 26 Junii Tartari per Daciam Russiam tanta velocitate irruerunt (fol. 269v), et eam percurrerunt, ut duodecim tantum horis eam depopulantes, ad centum millia iumentorum, hominum ad viginti millia abegerunt. Insecutus est quidem eos supremus Dux exercitus Polonici, Dominus Koniiecpolski, cum parvis copiis tumultuarie collectis, sed iumentis tantum recuperatis, ac praeciupuis Tartaris tribus captis, rediit. Captus est a Tartaris P. Isayas Leopoliensis . . . In proximo tamen recuperabitur; non est qui moneat Regem schismaticis faventem, ob quos favores in nos omnia mala redundant . . .« V arch. Prop. je jen kopie; originál se ztratil.

V době tak zvaného všeobecného sjednocení²⁵⁾, v letech 1636 až 1648, za provincialátu P. Štěpána Chmellera (1640—1641), organizace dominikánských misí na Rusi byla znovu zdokonalena. Dne 14. ledna roku 1642 žádal gen. Ridolfi kongregaci Propagandy²⁶⁾, aby ustanovila v každém dominikánském konventě na Rusi po dvou misionářích, kteří k tomu účelu budou provinciální kapitulou označeni. Propaganda této žádosti vyhověla a v záležitosti výsad pro ně odkázala na posvátné Officium²⁷⁾. Seznam těchto misionářů po jednotlivých konventech, z nichž měli býti posíláni na všechny strany, nám podává Chodykiewicz ve svých dějinách ruské provincie²⁸⁾. Zajímavé je, že mezi těmito 41 misionáři, jmenovanými při 31. konventě, v 10 po dvou, v ostatních po jednom, jest 5 mistrů theologie, 3 bakaláři, 18 generálních kazatelů, všichni ostatní lektori a jen u jednoho chybí titul. Prefektem misí byl provinciál.

Z této doby máme také podrobnější zprávy o misijní činnosti a jejím výsledku. Dne 15. února roku 1643 psal provinciál Chmeller tajemníku Propagandy, že — »na 70 osob se vrátilo v těchto dnech z různých sekt do Ovčince Kristova«²⁹⁾. — Úplnější přehled o jednotlivých osobách získaných pro katolickou Církev podávají dva seznamy, uchované v archivu Propagandy: jeden, předložený kongregaci dne 3. března roku 1643, obsahuje jména 40 osob získaných pro Církev dominikány z Jezupolu, Podkamienu, Adamgrodu, Kyjeva a Tyšmienice³⁰⁾; druhý seznam, nazvaný »Žeň«³¹⁾, uvádí 200 osob — »zčásti heretiků, zčásti rozkolníků, a ještě celou rodinu rozkolnou«, kteří se stali katolíky působením dominikánů. Propagandě byl předložen dne 21. června roku 1644³²⁾. — Tato »Žeň duší« není úplná, neboť v té době neznali statistické horečky, a zvláště v apoštolátě, který je v řádu v milosti, není ani možno pořizovat nějaké statistiky, přece jest podivuhodná, uvážíme-li, že mezi obrácenými nalézáme většinou jména šlechtická; za pánem pravidelně v té době šli též poddaní. Jmenujeme jen některé: Pavel a Ludvík Niezabitowski, Theodor Humieniecki, Alexander Wišnowecki, Marina Wysocka, Theodora Zielska, Alžběta Jalowicka, Anna a Kateřina Stawecka, Eufemia Klinczynska, Kateři-

²⁵⁾ Srov. Šmurlo, *Le S. Siège*, 96 násl.

²⁶⁾ Arch. Prop. Scritture rif., *Memoriali*, tom. 403, fol. 114.

²⁷⁾ Tamže, *Acta*, tom. 15, fol. 6v.

²⁸⁾ Chodykiewicz, *De rebus gestis*, 142; z něho uveřejňuje Barącz, *Ryzdziejow*, I, 292—293. Chodykiewicz mylně uvádí rok 1640, jak vidět přímo z dokumentů námi uvedených, takže k ustanovení misionářů došlo až na prov. kapitule ve Lvově roku 1642, ne dříve, zvláště když mezi misionáři chybí jméno P. Jana Damascena, největšího misionáře v té době na Rusi, který zemřel 4. října 1640 ve Smolensku.

²⁹⁾ Arch. Prop. Scritture rif., tom. 61, fol. 225.

³⁰⁾ Tamže, *Fedi ed attestati, Miscellanea*, tom. XV, fol. 240, 243; srov. *Acta*, tom. 15, n. 40.

³¹⁾ Tamže, *Scritture rif.*, tom. 338, fol. 513—522, *Messis Fructuum terrae per Missionarios Fratres Provinciae Russiae in Area Ecclesiae reposita*.

³²⁾ Tamže, *Acta*, tom. 16, fol. 132v.

na Tyszyna, kapitaneus šklowský Jan Niezabitowski, generál Jan Burdzicki, Viktor Rabsztynski, Alexander Korczewski s manželkou a dvěma syny, atd. Zvláštní zmínky zasluhuje, že jest tam zaznamenáno obrácení jednoho pravoslavného mnicha Mikuláše Czeslenkowského.

Apoštolská starostlivost vyniká z žádosti lvovského konventu ke kongregaci Propagandy z roku 1642, aby mohl svým nákladem ve své osadě Krotoszin postavití zděný kostel, zasvěcený všem svatým, aby tak rozkolní, jichž byla na osadě většina, byli snáze získáni pro Církev katolickou. A jsou chudí a nejbližší farní kostel jest deset italských mil vzdálen³³).

Do nových chrámů, které vznikaly se zakládáním nových dominikánských klášterů, a též do kostelů a kaplí, k jichž založení svými misii na různých panstvích dávali popud, bylo třeba též ostatků svatých. Úcta světců a jejich ostatků jest sama sebou účinným pomocníkem v apoštolátě: slova hýbají — příklady táhnou! — Proto P. Erasmus Bielecki, mistr theologie a apoštolský misionář za Dněprem, napsal dne 28. února roku 1643 kongregaci Propagandy žádost o ostatky svatých. Praví³⁴): »... Bůh požehnal naší apoštolské práci a po vyhubení pověrečných temnot nevěřících zasel vyvolené símě katolické pravdy, aby na samých hranicích křesťanstva byly budovány chrámy a stavěny příbytky svatého náboženství, ale přece jedné milosti, jež jest velmi nutná, se nám nedostává. Potřebujeme totiž ostatků svatých, kteří by byli ochránci našich míst a nás v našich končinách chránili proti nevěřícím a posilovali. Dále potřebujeme Agnus Dei na ozdobu kostela...« Kongregance Propagandy nařídila dne 21. července roku 1643 — »aby pečlivost tohoto kněze byla doporučena a on vyzván, aby o svých úspěších a o postavených chrámech podal zprávu«³⁵. — O ostatcích a Agnus Dei mělo se jednati se strážcem rouch Jeho Svatosti.

Misionářské pole na Rusi nebylo bez přitažlivosti též pro členy jiných provincií. Nemluvíme ani o těch, kteří procházeli ruskou provincií na východ k Arménům, atd., ani o těch, kteří za zvláštním poselstvím přicházeli na Rus, jako P. Mikuláš Jansen³⁶), ale zmíníme se aspoň mimochodem o případu, kdy bylo žádáno o trvalé přidělení do ruské provincie. Byl to P. Ferdinand z Vídně, který dostal dne 6. ledna roku 1645 od generála Tomáše Turco přidělení pro ruskou provincii³⁷), obdržev již před tím, dne 28. prosince roku 1644, misi od kongregace Propagandy, která o něm mluví jako o známém mnohých jazyků a zkušeném v obracení heretiků³⁸).

³³) Tamže, Scritture rif., Memoriali, a. 1642, fol. 477.

³⁴) Tamže, Scritture rif., tom. 61, fol. 94.

³⁵) Tamže, Acta, tom. 15, fol. 396v.

³⁶) Šmurlo, Le Saint—Siège, 80—84.

³⁷) Gen. Archiv O. P., serie IV, tom. 83, fol. 134.

³⁸) Arch. Prop., Acta, tom. 16, fol. 205v: »— multarum linguarum cognitione praedito et in conversione Haereticorum versato —«

MEZI TATARY.

Nebyl by náš přehled o misiích ruských dominikánů v první polovině 17. stol. úplný, kdybychom se též nezmínili o jejich apoštolském působení za hranicemi ruské provincie. Tataři za svých častých vpádů na území polského království odvlékali s sebou velké zástupy zajatců jak Poláků, tak Rusínů obřadu latinského i východního. Většina těchto zajatců zůstávala ve službách tatarských velmožů na Krymu. Jejich osud byl velmi ubohý jak v ohledu hmotném, tak duchovním. Bída duchovní však je hroznější. Proto ruským dominikánům nebylo nic samozřejmějšího, než jíti k těmto ubohým zajatcům a pečovati s nasazením vlastního života o jejich duchovní blaho. Později jejich poslání se rozšířilo i na samé Tatary.

Již 11. listopadu roku 1627 nařídil velmistr řádu Serafin Secchi ruskému provinciálovi³⁹⁾ — »aby poslal některého z našich kněží-Rusínů do Tatarska, který by tam pečoval o zajaté Rusíny podle ustanovení kongregace Šíření víry«. — Tato kongregace nařídila 5. dubna roku 1634 P. Janovi Spinovi⁴⁰⁾, který byl tehdy generálním komisařem v ruské provincii, aby určil dva dominikánské kněze-Rusíny, které by s sebou do Tatarska odvedl misionář P. Jan z Luccy, rovněž dominikán. Měli to býti dva z nejschopnějších a aspoň jeden z nich měl ovládati tatarský jazyk, aby hned od počátku mohl jeden působit mezi rusínskými otroky a druhý přímo mezi Tatary.

Generál dominikánů Mikuláš Ridolfi vyžádal si od P. Spiny podrobnou zprávu o možnosti misií z Ruska k Tatarům. P. Spina odpověděl 14. listopadu roku 1634 listem ze Lvova ⁴¹⁾, v němž se

³⁹⁾ Gen. Archiv O. P., serie IV, tom. 64, fol. 230: »— ut mittat aliquem Patrem ex nostris Ruthenum in Tartariam, qui curam habeat Ruthenorum ibidem captivorum...«

⁴⁰⁾ Archiv Prop., Lettere Volgari, tom. 14, fol. 31: »Al P. Spina Commissario de Domenicani in Russia. All' arrivo costi del P. Giovanni da Lucca V. R. gli notificarà i Padri Ruteni ch'hà da condurre seco in Tartaria, à quali farà dar dal detto Padre Giovanni il loro viatico, che sarà di scudi 30 per ciascuno, e la provisione d'un anno, che sarà pur di altri 30 scudi. Confida questa S. Congregazione di Propaganda fide, che V. R. haverà fatta scelta di due Padri de migliori che siano costi, e ch'almeno uno di essi saprà la lingua Tartara, accio subito gionti colà, uno negli schiavi Ruteni, l'altro nè stessi Tartari possino far qualche spiritual frutto... Roma 5 Apr. 1634.«

⁴¹⁾ Tamže, Scritture rif., tom. 56, fol. 30: »Reverendissimo Padre Generale... conforme alla santa mente di S. P. R. sma... arrivata in questa Provincia di Russia, ho preso informazioni se di questa Provincia fusse comodità quanto all' vicinarla havendo questa Provincia i Conventi sino ne Confini di Tartari, e quindici giornate lontani anche quatro, o cinque, quando non vi è pericolo dal Caffà: Ma quello che piu si ha d'attendere sono questi Padri prontissimi di ripigliar quel carico, che gia anticamente havevano dalla Santa Sede Apostolica, e nome Pelegrinantium ad Tartaros... Questa Provincia nel Capitolo Provinciale ne fara petitione particolare alla Sac. Congregazione de Propaganda fide, e sarebbe molto bene incaricare questa missione in questa maniera con manca spesa della Religione, e della Sac. Congregazione, e mag-

o této možnosti vyjadřuje velmi příznivě. Neboť prý ruská provincie má své konventy v samém sousedství Tatarů ve vzdálenosti 4 až 15 dnů cesty od hlavního města tatarského Kaffy. A kněží této provincie jsou velmi ochotni ujmouti se onoho úkolu, neboť již v dobách dřívějších bývali k tomu účelu svatou Stolicí určováni. Provincie sama podá za tím účelem na provinciálním shromáždění zvláštní žádost ke kongregaci Propagandy. Bylo by velmi dobře, kdyby tyto misie byly takto zařízeny, protože by nestály mnoho výloh ani řád, ani kongregaci a byly by ozdobou řádu. Na konec praví, že na rozkaz Propagandy určil deset kněží pro misie.

Kongregace Propagandy považovala ruské dominikány za nejšlechopnější pro misie mezi Tatary a Moskály.⁴²⁾ Dne 3. března roku 1637 byl předčítán v generálním sezení Propagandy list P. Reginalda Paolini, dominikána a prefekta misií u Tatarů, a zpráva P. Timothea Makolenského, člena ruské provincie, o disputě s Armény a o současném stavu misie, že by bylo třeba ještě nějakého bratra, který by znal arménsky, a dvou bratří-Rusínů pro rusínské zajatce.⁴³⁾ Dříve však než kongregace o věci začala jednat, P. Timotheus Makolenski zemřel a jeho průvodce také. Následkem toho Propaganda 29. srpna roku 1637 žádala papežského nuncia v Polsku, aby se u ruského provinciála dominikánů postaral o posláni nových dvou kněží do Kaffy, protože mnoho tisíc zajatých Rusínů zůstalo bez duchovní podpory.⁴⁴⁾ Kongregace podobné žádosti opakovala pak častěji: 11. prosince roku 1637⁴⁵⁾; 24. dubna r. 1638⁴⁶⁾ a 9. srpna roku 1638⁴⁷⁾ a nikoli bezvysledně.

Práci ruských dominikánů v misiích mezi Tatary nejkrásněji ocenil papež Urban VIII. tím, že jmenoval 6. dubna roku 1643 biskupem na Krymu dominikána P. Zikmunda Miaskowského, Rusína⁴⁸⁾, jemuž byla svěřena též správa církve v okolních krajích. P. Zikmund Miaskowski pocházel ze vznešené rodiny. Do řádu vstoupil v Kamenci. Byl mistrem theologie. Jeho jmenování biskupem krymským se stalo na doporučení kongregace Propagandy.⁴⁹⁾

giore onorevolezza del nostro Ordine, perche a dire il vero quelli che partuno d'Italia non fanno che andare mendicando. Conforme al Comandamento della Sac. Congregatione de Propaganda ho deputato dieci Padri per la missione . . .«

⁴²⁾ Tamže, Acta, tom. 12, fol. 44v. Sezení 4. března 1636.

⁴³⁾ Tamže, Acta, tom. 12, fol. 254.

⁴⁴⁾ Tamže, Lettere Volgari, tom. 17, fol. 90.

⁴⁵⁾ Tamže, Acta, tom. 12, fol. 418.

⁴⁶⁾ Tamže, Lettere Volgari, tom. 18, fol. 50.

⁴⁷⁾ Tamže, Acta, tom. 13, fol. 148v.

⁴⁸⁾ Tamže, Acta, tom. 15, fol. 479v; v sezení 7. prosince 1643 bylo oznámeno, že bylo potvrzeno usnesení kongregace z 6. dubna t. r.

⁴⁹⁾ Gen. Archiv O. P., serie XIII, tom. 459A, Barącz, Catalogus, p. 229: »P. Miaskowski Sigismundus S. T. M., Ruthenus nobili progenie natus. Cameneci ad Ordinem receptus sacrisque litteris imbutus ab Urbano VIII. Chersonensis Episcopus . . . Sacra Congregatione de Propaganda Fide promovente 1643 creatus . . . mortuus circa an. 1650 Cameneci;« nebo 1660; srov. Chodykiewicz, De rebus, str. 289.

Dominikáni byli zváni na radu jako znalci místních poměrů, kdykoliv se v Propagandě jednalo o záležitosti Tatarů. Tak na př. roku 1647 bylo svěřeno ruskému provinciálovi P. Jeronymovi Grocholskému (1644—1648) jednání s generálem Martinem Chalinowskim o zřízení biskupství v Kara-Sù-Bazar, o jehož výsledcích poslal 22. února roku 1648 zprávu Propagandě.⁵⁰⁾

VÍRA POTVRZENÁ KRVÍ.

O rozšíření dominikánů na Rusi v polovici 17. století můžeme si učinit představu ze seznamu konventů, jak jej podává P. Šimon Okolski ve svém spise »*Russia florida*«, vydaném v roce 1646 ve Lvově. Okolski uvádí 56 míst, v nichž měli dominikáni své kláštery, ale tehdy jich bylo pouze 44 obsazeno; ostatní byly opuštěny nebo úplně zničeny v dobách právě minulých nebo už dávno.⁵¹⁾ Všech členů ruské provincie bylo na šest set, z nichž přes dvě třetiny byli kněží. — Poslední vzrůst v počtu konventů na Rusi v této době jest zaznamenán roku 1647, kdy ke stávajícím 44 konventům byly přijaty nové tři⁵²⁾: v Przyluce, Byszowě, Lipowci.

Okolo roku 1645 mizejí v římských archivech zprávy o apoštolské činnosti ruských dominikánů. Není divu, neboť kusé zprávy v aktech všeobecných řádových sněmů⁵³⁾ o desítkách bratří povražděných za bojů s Tatary a Kozáky, z nenávisti proti katolické Církvi, dostatečně ukazují, jakými hrůzami ruská provincie procházela. V té době (1648—1657) byla většina konventů na Rusi zničena — opravdu ohněm a mečem. Mnoho bratří se rozuteklo do sousedních provincií na západě.

Že ruská provincie byla skutečně decimována, vidíme ze záznamu Chodykiewicze, který praví⁵⁴⁾, že roku 1648 bylo umučeno 34

⁵⁰⁾ Archiv Prop., Scritture rif., tom. 65, fol. 167.

⁵¹⁾ *Russia florida*, 26—28; seznam jest uspořádán podle diecési lat. obřadu.

V arcibiskupství lvovském: ve Lvově dva: Božího Těla a Maří Magdaleny; v Jaworově, Tysminici, Trebowli (opuštěn), Kolomyi, Rohatyně, Potoku, Haliči (opuštěn), Janově, Jezupolu, Busku, Czartkowě, Sniatyně, Toporowě (opuštěn).

V biskupství přemyšlském: v Mosticích.

V biskupství kameneckém: v Kamenci, Szarawcích, Murachvě, Červonogrodě (opuštěn), Latyczowě, Jazlovci, Jackopolu, Baru, Smotrycích, Sokolci.

V biskupství luckém: v Podkamienu, Nestevaru, Lachovcích, Vinici, Konstantinově.

V biskupství kyjevském: v Kyjevě dva: sv. Mikuláše a sv. Hyacinta: v Novogrodu Severském, Lubartově, Černigově, Czarnobyly, Adamgrodu, Kudaku, Lubeku, Owruči, Sokolově, Niežyně, Ostrohu (opuštěn), Czerkasích, Žitomíru (opuštěn).

V biskupství vilenském: ve Szklowě, Stołpcích, Rzczyci, Klecku, Mińsku, Ostrově, Ziębině, Nowogrodu Litevském, Ostrovici (zabrán polskou provincií), Witebsku.

⁵²⁾ Mon. O. P. Hist, Romae 1897 násl., A. C. G., tom. VII., 269.

⁵³⁾ Tamže, 368—371.

⁵⁴⁾ De rebus, 242—250; srov. Barącz-Rys I, 297—300.

bratří, roku 1649 dalších 47 a podobně v následujících letech. Jakým způsobem umírali, dostačí, všimneme-li si dvou případů. P. Damascenus Borkowicz, lektor theologie, byl v Nestewaru právě při kázání o růženci probodnut mečem před posluchači a pak rozsekán na kusy. — V Kyjevě podpřevor tamního konventu P. Albert z Lubochně, když po celý rok se skrýval a uděloval svátosti, byl chycen a dvakrát proboden kopím. Pak mu byly svázány ruce i nohy a hozen do hlubin Dněpru, ale neutonul, nýbrž celou půl hodiny plul na povrchu a pěl chvály Bohu. A nebyl by utonul, kdyby nebyl vesly přímo roztlučen v přítomnosti více než dvaceti tisíc diváků. — Podobně bychom mohli vyprávět o ostatních.

Pravdu má současný záznam v archivu Propagandy v Římě⁵⁵): »Ruská provincie řádu sv. Dominika, rozlehlá po všech částech Rusi, nesčíslnou žeň mnohých rozkolníků a heretiků každodenně přináší Kristu, podřizujíc je autoritě svatého Petra, jejich zlomyslnou nepravost neúnavně přemáhajíc a spasitelným kázáním Otců duše posilujíc, aby nebyly věrolomným rozkoem svedeny . . . Aby též oni útrapami a krví víru Ježíše osvědčovali, tak jako mnozí Otcové, zavraždění rukama Tatarů i Rusínů, víru vyznali.«

⁵⁵) Archiv Prop., Scritture rif., tom. 338, fol. 264; bez data, ale asi z r. 1648.

OBSAH.

Úvod	3
I. Význam řádu dominikánského na Rusi	5
Založení provincie sv. Hyacinta na Rusi	6
II. Apoštolská činnost na začátku 17. století	9
Dominikáni a sjednocení břestské	9
Vliv politických událostí na misijní činnost na Rusi	10
Návrat knížete J. K. Wisznioweckého do Církve katol.	12
Návrat knížete R. Roziňského do Církve katolické	13
III. Ruská provincie a Kongregace šíření víry	17
Podmínky apoštolátu na Rusi	17
Nařízení Propagandy o dominikánských misiích na Rusi roku 1623	19
Misie za Mistra Jana Damascena	20
Žeň duší	22
Mezi Tatary	25
Víra potvrzená krví	27